

"Svenskfinland" skriver vi (för det mesta) i Hbl, prof. Thors föredrar personligen "Svensk-Finland" men påpekar att båda skrivsätten är godtagbara.

Alla i hela Svenskfinland/Svensk-Finland (och andra med) är välkomna att sända in frågor som rör det svenska språket. Adressera spörsmålen till Dagboken (Hbl, Mannerheimv. 18, 00100 Hfrs 10) som vidarebefordrar dem till Carl-Eric Thors.

En frågeställare påpekar att portier rätteligen skall uttalas "pårtjé", inte "pårtjär" såsom man rätt ofta hör hos oss, och undrar om inte det vore bäst att använda stavningen portjé.

Portier skall uttalas såsom frågeställaren säger, alltså "pårtjé"; en "pårtjär" (portière) är i friskan något helt annat, nämligen "dörrförhänge". Vad stavningen beträffar, godtar Akademiens ordlista både portier och portjé. I ett så vanligt ord tycker jag det finns all skäl att använda en stavning som ansluter sig till uttalet och alltså skriva portjé.

## Borvatten och Borås

Samme frågeställare påpekar att namnet på grundämnet bor "åtminstone i Sverige" uttalas med å-ljud, men åtminstone tidigare (säger han) uttalade man bor, borsyra, borvatten med o-ljud hos oss. "Är det fel?" frågar han.

Vi lekmän kommer ju rätt ofta att uttala borvatten — såvitt jag vet en finländsk term — och använder väl alltid o-ljud. Det kan tänkas att uttal med å av bor osv. förekommer i

fackmannakretsar hos oss. Uttalet av o i främmande ord (vare sig långt eller kort) varierar mycket och avvikelser känns i allmänhet inte särskilt stötande.

Frågeställaren tar också upp två välkända ortnamn som börjar med Bor — och givetvis inte innehåller den kemiska termen: Borlänge och Borås. "Varför uttalas Borås med o, men Borlänge med å?"

Förklaringen ligger i att de båda namnens förleder har helt olika ursprung. Borlänge i Dalarna innehåller ett i Dalarna och närliggande landskap vanligt gammalt ord bor (släkt med bära) med betydelsen "ställe där man bär båtarna" (förbi forsar eller mellan två vattendrag) — Borlänge ligger ju vid Dalälven. Ordet bor har i dialekterna ett uttal som motsvaras av "bår" i riksspråket. Samma ord bor ingår också i Sundborn, Carl Larssons gård vid Falun.

Det västgötska stadsnamnet Borås är egentligen ett Bodar-ås, dvs. det innehåller en gammal genitiv av ordet bod i betydelsen "fäbod" och har helt naturligt långt o i uttalet.

## Bindestreck?

En annan insändare frågar, om man skall skriva "Svenskfinland" eller "Svensk-Finland".

Båda skrivsätten är godtagbara. I sammansättningar sammanskrivs lederna ofta, om de sammansatta ordet är vanligt. Skrivningen Svenskfinland kan försvaras med att sammansättningen är rätt vanlig. Själv föredrar jag dock "Svensk-Finland", som tydligt anger sammansättningens delar.

Om några andra frågor, bl.a. om genitiven i uttryck som "filmen är Ingmar Bergmans", skriver jag nästa gång.

Carl-Eric Thors

Alla läsare är välkomna med frågor som rör det svenska språket: professor Thors ställer sin sakkunskap till förfogande. Adressera breven till Dagboken, så vidarebefordrar vi dem.

En frågeställare tar upp uttrycket den nytillträdde presidenten. "Kan man säga så på god svenska?"

Mitt svar är: nej. Orsaken är, grammatiskt talat, att tillträda är ett verb som kan ha objekt, ett transitivt verb (tillträda ämbetet). Perfektparticipet av sådana verb har passiv betydelse, de motsvarar en s-form: sedd = som har setts, given = som har givits, äten = som har ätits. Det finns något enstaka undantag med aktiv betydelse, t.ex. drucken. Ett verb på -träda, som stundom förekommer i perfektparticip, är företräda. I stelt språk heter det nämligen "den av honom företrädda åsikten" = som företräds av honom. Tillträdd borde betyda "som har tillträtts".

## Bara maten är oäten

Perfektparticipet av transitiva verb har således normalt betydelsen "som har gjorts med något av en person". Däremot har perfektparticipet av intransitiva verb aktiv betydelse: "det som någon har gjort". Mot bakgrunden av de här grammatiska förhållandena bör man se ett par uttryck. Det ena är talspråksuttrycket "du skall inte gå ut oäten", det andra är "alla 60 år fyllda personer" (jämför "han är 50 år fylld"). Oäten — som väl mest används halvt skämtsamt — visar sig vara klart felaktigt: jämför det korrekta "maten står där oäten". Uttrycken med fylld är inte korrekta i nutida svenska.

Finskan har som känt ett aktivt perfektparticip av transitiva verb. Om detta efterapas i svenskan, upp-

står olämplig uttryck. Satserna med fylld är goda exempel. — Däremot är "han är 70 år fyllda" korrekt: det är åren som är fyllda. Korrekt är likaledes "vid fyllda 70 år".

## Runebergs bok?

En annan frågeställare har fäst sig vid uttryck i massmedier som "regin är Ingmar Bergmans", "inspelningen är Sveriges radios". Är det faktiskt god svenska, undrar han.

Uttrycken i fråga stöter mitt språköra. Visserligen kan vi säga t.ex. "I Ingmar Bergmans regi", liksom "Runebergs dikt Svanen", men tillsammans med verbet vara — dvs som predikativ — använder vi s-formen för att beteckna ett ägandeförhållande: "boken är Runebergs" betyder att R. har ägt boken. De uttryck frågeställaren nämner skulle jag ersätta med "regi av Ingmar Bergman", "inspelningen är gjord av Sveriges radio".

## Gå i pension

"När använder man ordet premiärminister och när brukas statsminister?"

Regeln är, synes det, klar: om nordiska regeringschefer brukas termen statsminister, om icke-nordiska premiärminister — efter engelskans prime minister och franskans premier ministre. Enligt regeln säger vi t.ex. "statsminister Nordli", men "premiärminister Callaghan", "premiärminister Barre".

I tidningspressen ser man ständigt uttrycket han går i pension. Borde det inte heta han blir pensionerad?"

Uttrycket han går i pension har snabbt vunnit burskap och kan betecknas som normal nusvenska; därjämte kan det givetvis fortfarande heta "blir pensionerad". Men det skall heta "går i pension" (jämför t.ex. "träda i tjänst"), inte "gå på pension" (mennä eläkkeelle), som man ibland ser hos oss.

Carl-Eric Thors

*Urbane*